

szentel kora politikai viszonyainak. A tanulmány egy haarlemi ház homlokzatán olvasható felirat számbavételével kezdődik, és Orániai Vilmos mondatával végződik, aki ugyanazokat az értékeket fogalmazza meg, mint a házfelirat: a hűséget, a kitartást, a keresztény etika értékrendjéhez és a nemzeti történelem szellemiségéhez való rendíthetetlen ragaszkodást.

A századfordulós Hollandia egyik legnépszerűbb festője, grafikusa és műkritikusa volt Jan Veth, akinek az életrajzát a jóbarát Hui-zinga írta meg. Ebből közöl részleteket Balogh Tamás (*A mozgalomban. A portréfestő. Az ember és a költő*). Hui-zinga 1895-ben találkozott először Veth-tel, 1905-től kezdve rendszeresen leveleztek. Barátságuk igazán szorosra akkor fonódott, amikor a *De Gids* című kulturális folyóirat szerkesztőségében munkatársak lettek. Veth 1925-ben halt meg, Hui-zinga tartott róla megemlékező előadást, ekkor került fel egy részletesebb életrajz gondolata. (*Balassa Kiadó*)

GUBIK ANIKÓ

MIGUEL DELIBES: AZ ERETNEK

Miguel Delibes, a mai spanyol irodalom egyik nagy öregje (1920) — a magyar közönséghez még nem jutott el —, új regényével a megszokottnál is nagyobb érdeklődést keltett. Közel ötszáz oldallal ez legerjedelmesebb műve, először nyúl történelmi tárgyhoz, s az éppen az „eretnekek kinyomozása”, az inkvizíció. Sokszor vitatott, fájdalmas téma, mely manapság ismét foglalkoztat. Az író is mottóként a pápa egy 1994-es beszédét idézi „a vallásháborúkról, inkvizíciós törvényszékekről s a személyi jogok megsértésének más formáiról”. Nincs tehát egyház- vagy vallásellenes írásról szó.

A középkori inkvizíció a dél-európai országokban akarta tűzzel-vassal megakadályozni tévtanok terjedését, de századokkal később is működött hasonló a kálmínista Genfben. A legnagyobb port Giordano Bruno megégetése és Galilei római pere verte fel, a legrosszabb hírre azonban a spanyol inkvizíció tett szert. A valósi egységet államérdeknek tekintő 15. század végén kezdte üldözni a zsidókat, akik kitaszításuk elkerülésére keresztelkedtek meg, de titokban tovább gyakorolták vallásukat; később Erazmus és Luther követői ellen léptek fel. Erről, a spanyol protestantizmus kez-

deteiről és első elítélteiről szól az *El hereje* (*Az eretnek*) című regény.

Fő alakja Cipriano Salcedo jómódú gyapjúkereskedő. Születése anyja életébe került — apja soha nem is tudta neki megbocsátani —, és soha igazán nem szeretete senki, csak a dajkája. Ez aztán utolsó lépéseit is kíséri. Valladolid városában 1559. május 21-én folyt le a több órás *actus fidei*, portugál eredetű szóval autodafé. Öten — közöttük Salcedo — máglyán fejezik be életüket, hatot kivégeznek és tetemüket elégetik egy sírjából kiásott nő maradványaival együtt. Mások büntetése vagyonlekobzás, börtön és vezekelőruha viselése. Ott válaszol így II. Fülöp király egy elítéltnak: „Ha a fiam oly gonosz volna, mint te, magam vinnék fát máglyájához!”

Az uralkodó jelenléte is mutatja a világi hatalom érdeklődését e perek iránt. Szerepe nem merült ki abban, hogy az egyházi ítéleteket állami szolgák hajtogatták végre. Sokszor a Szent Hivatalt vették igénybe, ha valaki az állam biztonságát vagy érdekeit veszélyeztette. A vallás és a politika ilyen keverése végső fokon nem használt sem az államnak, sem az egyháznak.

Amikor 1834-ben az inkvizíciót királyi rendelettel megszüntették, már csekély befolyást gyakorolt, a 18. században viszont — halálos ítéletek és kínvallatás nélkül — még a tudományos és szellemi fejlődés kerékkötőjének bizonyult.

Delibes a kemény inkvizíció korát és ma érthetetlen, sőt megbotránkoztató eljárását mutatja be; tárgyilagosan, szinte szenvtelenül vezet végig egy ember életútján. A történet drámaisága nem a hangvételben van, hanem az eseményekben: szereplői őszintén keresik az igaz utat, egyik-másik javait is kész feláldozni. A döntő órában azután különböző magatartást tanúsítanak: megtagadják az új tanokat életük vagy üdvösségük megmentése érdekében, mások megtörve vagy büszkén vállalják a halált, talán imával az ajkukon, mint Salcedo.

Történetük a türelmesség és a lelkiismereti szabadság himnuszává lett Miguel Delibes tollán. Az olvasó pedig jobban megérti az egyik legnagyobb spanyol költő, az ágostonrendi Luis de León szavait felmentéssel végződő pere után: „Nem szeretnék a menyországba a valladolidi kapun át (vagyis az inkvizíció segítségével) bejutni.”

RÓNAI ZOLTÁN